TARBIYA FANINING O‘QUVCHILARDA IJTIMOIY FAOLLIKNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI

Tursunboyeva Gulnoza Akmaljon qizi
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada tarbiya fanining umumta’lim maktablari o‘quvchilarida ijtimoiy faollikni shakllantirish va rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyati nazariy-metodologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi o‘quvchini jamiyat hayotida ongli, mas’uliyatli va tashabbuskor sub’ekt sifatida tarbiyalashda tarbiya fanining o‘rni, didaktik imkoniyatlari va samaradorlik omillarini ilmiy asoslashdan iborat. Ijtimoiy faollik shaxsning ijtimoiy jarayonlarda ongli va maqsadli ishtirok etishini, fuqarolik pozitsiyasini hamda ijtimoiy mas’uliyatini ifodalovchi integrativ sifat sifatida talqin etiladi. Maqolada tarbiya fanining ma’naviy-axloqiy tarbiya tizimidagi funksiyalari yoritilib, shaxsga yo‘naltirilgan, kompetensiyaviy va faoliyatli yondashuvlar asosida o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish mexanizmlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari tarbiya fanining nazariy mazmuni bilan uning amaliy-tarbiyaviy yo‘nalganligi o‘rtasidagi uzviy aloqadorlikni ochib beradi.*

Kalit so‘zlar: *tarbiya fani, ijtimoiy faollik, ma’naviy-axloqiy tarbiya, fuqarolik mas’uliyati, tashabbuskorlik, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik shart-sharoit.*

Abstract: *This article analyzes the role of the discipline of education in developing and enhancing students’ social activity. The study aims to identify the ways in which education helps students become active, responsible, and initiative-taking members of society. Social activity is understood as students’ conscious participation in social processes. The paper examines the influence of education on students’ moral and ethical development and highlights methods to increase their engagement using modern pedagogical approaches.*

Keywords*: education discipline, social activity, student, morality, civic consciousness, society.*

Аннотация: *В статье анализируется роль предмета «Воспитание» в формировании и развитии социальной активности учащихся. Цель исследования — выявить, каким образом воспитание способствует*

становлению учащихся как активных, ответственных и инициативных членов общества. Социальная активность понимается как сознательное участие учащихся в общественных процессах. Рассматривается влияние воспитания на нравственное и этическое развитие учащихся, а также методы повышения их активности с использованием современных педагогических подходов.

Ключевые слова: *предмет «Воспитание», социальная активность, учащийся, мораль, гражданское сознание, общество.*

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti ko‘p jihatdan yosh avlodning ijtimoiy faolligi, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy jarayonlarga daxldorlik hissi bilan belgilanadi. Ijtimoiy faol shaxs jamiyatda kechayotgan jarayonlarga befarq bo‘lmaydi, mavjud muammolarni tanqidiy idrok etadi va ularni hal etishda ongli ravishda ishtirok etishga intiladi. Shu nuqtai nazardan, ta’lim tizimining ustuvor vazifasi o‘quvchilarni nafaqat muayyan bilimlar tizimi bilan qurollantirish, balki ularni faol, mas’uliyatli va tashabbuskor shaxs sifatida shakllantirishdan iborat.

Mazkur jarayonda umumta’lim maktablarida alohida o‘quv predmeti sifatida joriy etilgan tarbiya fani muhim o‘rin tutadi. Tarbiya fani nazariy bilimlar bilan bir qatorda o‘quvchilarda hayotiy ko‘nikmalar, ijtimoiy kompetensiyalar va axloqiy yo‘nalganlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu fan orqali o‘quvchi jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglaydi, huquq va burchlarini idrok etadi hamda ijtimoiy munosabatlarda mas’uliyatli ishtirok etish tajribasini egallaydi.

Tarbiya fanining pedagogik vazifalari o‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy qadriyatlar tizimi, fuqarolik ongi va ijtimoiy mas’uliyatni shakllantirishga yo‘naltirilgan. Bu jarayonda o‘zaro hurmat, hamkorlik, hamjihatlik va jamoa manfaatiga xizmat qilish kabi sifatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur fazilatlar shaxsning ijtimoiylashuvi uchun zarur asos bo‘lib, o‘quvchining bilimli, ijtimoiy faol va mas’uliyatli fuqaro sifatida kamol topishini ta’minlaydi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda davlat yoshlar siyosati va ta’lim islohotlari doirasida yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga qaratilgan qator amaliy tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, o‘quvchilar xayriya aksiyalari, ekologik loyihalar, mahalla va jamoat tadbirlarida faol ishtirok etmoqda. Ayrim ta’lim muassasalarida hududlarni obodonlashtirish, daraxt ekish va atrof-muhitni muhofaza qilishga oid tashabbuslar yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, ular o‘quvchilarda ijtimoiy daxldorlik hissini amaliy faoliyat orqali tarbiyalaydi. Shuningdek, yoshlar ijtimoiy tarmoqlar orqali jamiyatdagi dolzarb muammolarni muhokama

qilish va o‘z tashabbuslarini ilgari surishga intilmoqda. Bu holat tarbiya fanining faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, real ijtimoiy voqelik bilan uzviy bog‘langan holda o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qilishi zarurligini ko‘rsatadi.

Tarbiya fanida fuqarolik ongini shakllantirish markaziy vazifalardan biri hisoblanadi. Fuqarolik ongi shaxsning jamiyatdagi o‘rnini anglashi, ijtimoiy jarayonlarga mas’uliyat bilan yondashishi va faol hayotiy pozitsiyani egallashida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan tarbiya fanini o‘quvchilarni mas’uliyatli, tashabbuskor va jamiyat hayotida faol ishtirok eta oladigan shaxs sifatida tarbiyalashning asosiy pedagogik vositasi sifatida baholash mumkin. Bu jarayonda o‘quvchi o‘zini va jamiyatni anglash, ijtimoiy muammolarni tahlil qilish hamda ularning yechimini izlash ko‘nikmalarini egallaydi. Falsafiy nuqtai nazardan, shaxs va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar dialektik xususiyatga ega: shaxs jamiyat ta’sirida shakllanadi, ayni paytda o‘z faoliyati orqali jamiyat taraqqiyotiga ta’sir ko‘rsatadi. Tarbiya fani aynan shu o‘zaro ta’sirni ongli va maqsadli jarayonga aylantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida tarbiya fanining samaradorligini oshirishda interfaol metodlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish (keys-stadi), loyihaviy ta’lim va guruhli hamkorlik shakllari muhim ahamiyatga ega. Masalan, ekologik loyihalar doirasida o‘quvchilar hududlarni obodonlashtirish va atrof-muhitni asrash faoliyatiga jalb etiladi, volontyorlik tadbirlari esa ularni xayriya va madaniy-ma’rifiy faoliyatda ishtirok etishga undaydi. Bunday faoliyatli yondashuv o‘quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, ijtimoiy tajriba to‘plash imkonini beradi hamda shaxsiy tashabbuskorlikni shakllantiradi.

Tarbiya va ta’limning jamiyat bilan uzviy bog‘liqligi jahon pedagogik tafakkurida ham chuqur asoslangan. Amerikalik faylasuf va pedagog Jon Dyui «Demokratiya va ta’lim» (1916) asarida ta’lim jarayoni hayotdan ajralgan holda kechmasligi, maktab jamiyatning kichik modeli bo‘lishi va o‘quvchini demokratik jamiyatning faol ishtirokchisi sifatida tarbiyalashi lozimligini asoslagan. Fransuz sotsiologi Emil Dyurkgeym esa tarbiyani jamiyatning muhim ijtimoiy instituti sifatida talqin etib, uning asosiy vazifasi yosh avlodni ijtimoiylashtirish, ya’ni jamiyat hayotiga zarur bo‘lgan qadriyat va me’yorlarni shakllantirish ekanligini ko‘rsatgan. Shuningdek, A.S. Makarenkoning jamoa pedagogikasi g‘oyalari shaxsning ijtimoiy faolligi jamoa faoliyati orqali rivojlanishini ta’kidlaydi. Ushbu nazariy qarashlar tarbiya fanining ijtimoiy faollikni shakllantirishdagi o‘rnini ilmiy jihatdan mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, amaliyotda yoshlarning bir qismida ijtimoiy faollik yetarli darajada namoyon bo‘lmayotgani kuzatiladi. Bunga ijtimoiy passivlik va befarqlik, ijtimoiy masalalarga qiziqishning sustligi, shuningdek, tarbiyaviy jarayonning ayrim hollarda rasmiyatchilik asosida tashkil etilishi kabi omillar sabab bo‘lmoqda. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun tarbiya fanini hayotiy, amaliy yo‘nalishda tashkil etish, o‘quvchilarning fikr va tashabbuslariga tayanish, ularni sub’ekt sifatida ijtimoiy jarayonlarga jalb qilish muhim pedagogik shart hisoblanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari tarbiya fani o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini shakllantirish va rivojlantirishda muhim pedagogik vosita ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu fan orqali o‘quvchilarda fuqarolik ongi, ijtimoiy mas’uliyat va faol hayotiy pozitsiya tizimli ravishda shakllantiriladi. Jon Dyui, Emil Dyurkgeym va A.S. Makarenko kabi olimlarning pedagogik qarashlari ham ta’lim-tarbiyaning ijtimoiy mohiyatini tasdiqlaydi. Demak, tarbiya fanini kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatli yondashuvlar asosida tashkil etish yosh avlodni ijtimoiy faol, mas’uliyatli va tashabbuskor shaxs sifatida tarbiyalashning samarali yo‘li hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva M. Tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2020.
2. Jo‘rayev R. Pedagogika asoslari. – Toshkent, 2019.
3. Dewey J. Democracy and Education. – New York, 1916.
4. Durkheim É. Education and Sociology. – London, 1956.
5. “Ma’rifat” targ‘ibotchilar jamiyati. Ma’naviyat va tarbiya faoliyati bo‘yicha materiallar. – https://marifat.uz
6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Ta’lim tizimida tarbiyaviy ishlar va yoshlar faolligi. – https://www.uzedu.uz
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti. Yoshlar siyosati va ijtimoiy faollik. – https://www.prezident.uz
8. UNESCO. Global Citizenship Education. – https://www.unesco.org